

Йордан Йовков

Без място

И сега, както всеки път по-рано, му казаха, че няма място. И той, без да възрази нещо, безмълвно и тихо беше излязъл вече в коридора, когато чу, че го викат.

– Почакайте – каза му инспекторът. – Имало едно място, аз не забелязах. Тая сутрин ми съобщиха: в с. Ф...

Лазаров слушаше изненадан.

– В с. Ф..., може би, знаете това село – близо е; учителят се поминал. Други кандидати няма. Та, ако искате...

Лазаров не чака повече обяснения. Зарадван и развълнуван, той се прости набързо и излезе навън. Луда радост пълнеше гърдите му, той почти тичаше и, за пръв път от толкова време вече, запя някаква весела мелодия. Боже мой, колко му беше радостно и леко на душата! Той беше съвсем чужд в тоя голям град и нямаше близък човек, с когото да сподели радостта си. Но сега той не се чувстваше, както друг път, така уединен и самотен. Всички хора му се струваха познати и добри. Ето тоя добродушен бакалин, който е излязъл пред дюгенчето си и го гледа: нима не си познават отдавна, много отдавна, нима не е говорил с него толкова пъти. Да, той знае, че това никога не е било, но все пак нему така се иска да се спре, да му разкаже всичко, да побъбрят и да се посмеят като добри, стари приятели. Но Лазаров отмина бакалина, който продължаваше да го гледа с нескривано учудване. Той стигна до центъра на града и се сля с широкия поток от ора, който пълнеше улиците, вече залени с електрически блясък. Неусетно той се озова в градската градина. Имаше някакъв празник, свиреше музика, хиляди разноцветни лампи грееха на дълги гирлянди по дърветата, хвърляха се конфети, огнени ракети пронизваха тъмното небе. Лазаров се любуваше на общото оживление, опиваше се от шумната радост на това безбройно множество, гледаше усмихнатите лица на мъже и жени и сам се усмихваше на всички...

Рано на другия ден Лазаров излизаше от града на път за с. Ф... Той реши сам да иде там, толкоз повече, че селото не беше далеч и знаеше пътя. Едвам излязъл от града, той се спря, поразен от чудната гледка, която се откриваше пред него. Цялото поле, далечните планини на хоризонта се белееха и ослепително блещяха. Дърветата също бяха бели, покрити със скреж. Сякаш внезапно беше дошла есента и в една само нощ ги бе отрупала с чудни цветове. По цялото продължение на шосето, от двете страни, се издигаха големи, стари върби, сега блестящи и бели, сякаш изваяни от сребро. Лазаров се обърна. Над големия град плуваше лек, синкав дим и далеч над снежните планини изгряваше слънцето,

заливайки небето със злато и кръв. Долиташе глух, страшен шум от града и на Лазарова се струваше, че това е веселият говор, ликуването и песните на хората, които се събуждаха. Сякаш всеки един от хилядите тия хора като него се беше събудил тая сутрин с една нова надежда в душата си, сякаш всеки един от тях бързаше сега да посрещне щастието, което през нощта е почукало на прозореца му. Сам той нали е така весел и доволен...

Той тръгна по шосето, още безлюдно и глухо. И тая чудна, безкрайна алея от бели, сребърни дървета, между които той вървеше, тоя засмян ден, облян със светлина и блясък, радостта, която бликаше в душата му – всичко това го опияняваше, вълнуваше. Струваше му се, че това е сън, че той сам броди като в стара, хубава приказка... И тежкия мрак, трупан в душата му през толкова мъчителни дни, се разпръсваше, чезеше. Пред него възкръсваха сега далечните спомени от хубавото минало. Той виждаше малкото тихо село, дето учителства първата година. Виждаше го, подобно на малко гнездо сред безкрайната, равна степ, разстлана надлъж и нашир под необятното небе, отрупано със звезди. Никъде той не е виждал вече нещо подобно. Той виждаше малкото, бяло училище, почти скрито под стария бряст, който всяка нощ удряше с клонете си в прозореца на стаята му. Как весело беше тогава. Всеки ден дворът на училището се пълнеше с палави, весели деца, които излизаха и влизаха в училището, като пчели в кошер. Удряше ли звънецът, малкото училище се пълнеше с такъв немир, шумен глъч – сякаш рой птички чуруликаха в топла, слънчева утрин. А когато влизаше при тях, той виждаше да се устремяват в него засмени, лъчисти очи, нежни и мили, като пъстри цветчета на полето. И малките чисти души трепкаха, откриваха се в тия бистри, засмени погледи и пръскаха нежните лъчи на привързаност и обич...

Да, това беше отдавна. И сега той отново ще има място, това място, за което той мечтаеше през дългия ред мъчителни дни на казармата. И унесен в мечтите си, Лазаров не усети как беше изминал почти половината път. Той вървеше сам по той чуден път между белите, сребърни върби, които от време на време го посипваха с бял снежен цвят...

Той стигна до едно ханче и се отби в него. Наблизо се виждаше село. От кръчмата излязоха непознати хора, облечени в скъпи, топли кожуси, качиха се на файтона, който ги чакаше, и полетяха по шосето. Над конете оставаше в студения въздух бяло облаче пара, звънциите сипеха весели, ясни гласове. Лазаров гледаше тия доволни, богати хора, без да им завижда – нему така беше радостно и добре. Той влезе в кръчмата.

Печката гореше и пръскаше мека, приятна топлина. На една маса стояха само двама селяни, с които кръчмарят говореше ниско и неясно. Лазаров си поръча чай. Кръчмарят донесе чая, погледна тоя млад момък със засмени, радостни очи, който го гледаше така, като че искаше да му каже нещо, но вижда се, че беше много занят с разговора си, поздрави само и се върна на мястото си.

Врата се отвори и влезе малко, русокосо момиче със сини като две цветчета очи. В малките си ръчички то носеше книжки – ученичка. Лазаров трепна. Момиченцето отиде при кръчмаря и тури ръката си на рамото му.

– Тате, дай ми пара...

Мълчание. Бащата не го и погледна, все още увлечен в разговора си.

– Хайде бе, тате, дай ми пара...

Но то трябваше да повтори трети и четвърти път.

Най-после бащата чу и се обърна.

– Цанке, върви на училище, ще закъснееш. Няма пара...

– Няма... Дай бе, тате...

– Е, де... Върви на училище, казах.

И тия думи на бащата прехвърляха така заплашително и грубо, че малката Цанка веднага замлъкна, остави баща си, тури малкото си пръстче на устните и засрамено и обидено загледа Лазарова. Той не се стърпя, стана и взе момиченцето при себе си. Никой го не забеляза.

След малко селяните станаха и си излязоха. Тогава кръчмарят погледна към Лазарова: Цанка беше отворила букварчето си на коленете му и доверчиво и радостно сричаше нещо, показвайки с малкото си розово пръстче. Кръчмарят се усмихна, умилен от това другарство, завързано така бързо и непринудено. Още по-рано тоя момък с кротки, хубави очи му обърна вниманието и му се хареса. Тая сцена го трогна. Той се приближи.

– Чете ли?... Учителка ще става...

– Чете, много хубаво чете. – Лазаров нежно помилва момиченцето.

– Тя ще стане учителка, непременно ще стане.

Зарадвана, Цанка си прибра книжките, забрави за парата, която толкова искаше, и излезе. Но веднага тя се повърна, подаде си само русата, хубава главичка и каза на Лазарова:

– Аз пак ще дойда. Ще чакаш ли?

Да, той ще чака и те ще четат пак. И двамата усмихнати, изпратиха с очи малката ученичка.

– А ваша милост отде сте? – попита кръчмарят.

Лазаров отдавна искаше да заговори, да каже де и защо отива.

– Аз?... Аз съм учител. Отива м за с. Ф... Ще бъда учител там.

– Във Ф... Ей го де е. Но там нали има учител?

– Да, но сега мястото е свободно.

– Е, ще бъдем съседни тогава. Много хубаво, много хубаво...

И кръчмарят, който вече искрено обикна младия учител, весело каза:

– Ще черпиш тогава... Не, аз ще черпя, после вие, когато напечелите...

Пиха отново чай и Лазаров излезе. Кръчмарят го съпроводи и му показваше пътя, предупреждавайки го да се не заблуди. Лазаров благодари и тръгна, но веднага, трогнат от добрината на тоя човек, който така искрено му съчувстваше и желаше да сполучи, повърна се, стисна му ръката и се запъти по шосето.

Селото Ф... беше скрито зад един хълм и Лазаров неочаквано и изведнъж се озова над него, слезе бързо надолу и тръгна из тесните, криви улици. И безмълвната тишина, която обгръщаше това малко село, ниските стрехи, сякаш вгънати от тежкия сняг, синкавият дим, който се издигаше над покривите, като неподвижни, прави стълбове – всичко това му се стори така познато и близко, сякаш е бил живял отдавна тука. Ето кръчмата. В свободното си време той ще иде тук и ще приказва с добрите, стари селяни. Те са така любезно кротки и често така хубаво разказват стари едновременни работи...

Показаха му общината. Лазаров влезе. В ниската, тясна стая имаше няколко души. Един гологлав, пълен селянин стоеше на едната маса – навярно кметът. Лазаров поздрави и не каза нищо. Но какво обича? Някаква справка може би. Лазаров се обърна към кмета:

– Аз съм учител. Във вашето село имало вакантно място. Вашият учител се поминал... Та, ако може, аз желая...

Всички го гледаха зачудени. После те се спогледаха и Лазаров забеляза как всички след учудването и изненадата са готови да се разсмеят неудържимо и буйно.

– Ама как казахте – попита кметът. – Тука във Ф...?

– Да, така ми казаха в инспекцията. Сам инспекторът...

Кметът не можа повече да се удържи и се разсмя. Разсмяха се и другите.

– Че той си е жив, нашият учител – почна пак кметът, – той ли ще умре – здрав като пън...

Лазаров гледаше засрамен, без да разбере нещо. Пребледнял и слаб, той изглеждаше на човек, получил тежка рана. Един от писарите затърси нещо из книжата, които затрупваха масата.

– Грешка има тука – каза той. – Чакайте, друга е работата... – Той намери някакъв вестник. Всички се приближиха. Писарят показваше и зачете в него един некролог. Да, умрял учител и в с. Ф..., но друго Ф..., в друга, близка околия...

Лазаров едвам сега разбра тая грешка, разбра, че всичко отново рухва и изчезва. Срамуваше се, неловко му беше да стои повече между тия хора. После той искаше да бяга, да остане сам, сам със своята голяма тъга. Исаха да го заведат в училището, но той отказа. Отби се да почине в кръчмата.

Беше късно подир пладне, когато Лазаров пое шосето за града. Скрежът се беше вече стопил и старите, големи върби привеждаха черни клони, от които капеха, като сълзи, едри, тежки капки. Лазаров вървеше приведен и тъжен. Отново, като тъмна нощ, скръбта обземаше душата му. Хубавите спомени от миналото, мечтите, надеждите, с които се беше събудил тая сутрин – губеха се и изчезваха сега, подобно на малки, далечни звезди, изчезващи в мрака на мъглите. Недалеч се показва ханчето. „Аз ще дойда пак. Ще чакаш ли?“ – спомни си той думите на малката Цанка. И при спомена за това мило дете остра, нетърпима болка сви сърцето на младия учител. Той се отби от шосето и тръгна направо през снежното, безлюдно поле.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Даниела Добрева

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том шести; „Български писател“,
С. 1978. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7977>]